

Posudek bakalářské práce Pavlíny Houbové ***Jazyk a styl českých překladů románů Émila Zoly***

Bakalářská práce Pavlíny Houbové si klade za cíl porovnat dvě dvojice překladů románů Émila Zoly do češtiny (vždy jeden z přelomu 19. a 20. století a jeden novější, z přelomu 60. a 70. let 20. století) a s přihlédnutím k originálu zhodnotit metody překladatelů a jejich úspěšnost při vytváření funkčního překladu. Za tím účelem si vytvořila excerpce, z níž v práci vychází a která je také uvedena v příloze. Samotné srovnání, které tvoří jádro práce, pak doplnila úvodními kapitolami, pojednávajícími jednak o naturalismu jako literárním směru a jednak o vybraných otázkách teorie překladu, zejména uměleckého.

Práce zabývající se jazykem a stylem překladu nejsou nijak ojedinělé, vždy však mohou přinést zajímavé poznatky, zvláště pokud má jejich autor, stejně jako diplomantka, blízko k oběma kulturám, výchozí i cílové. Je ale důležité, aby autor takové práce nezůstal jen na rovině povšechných subjektivních dojmů, ale aby si stanovil a dostatečně jasně popsal svou pracovní metodu, a pokud si vybere překlady hodně od sebe časově vzdálené, také aby si ujasnil, jak se lišila dobová jazyková situace od té dnešní a jaké byly dobové požadavky na překlad, příp. zda hodlá posuzovat úspěšnost každého z překladů podle norem jeho doby, nebo všechny podle norem dnešních.

Ani jedno z výše zmíněného se podle mého názoru diplomantce zcela nepodařilo. Fakt, že se práce věnuje jen několika vybraným problémům (substandardní lexikum, vlastní jména a názvy, syntax), samozřejmě její kvalitu nijak nesnižuje, neboť byly zvoleny vhodně a jejich rozsah je pro základní orientaci dostatečný. Problematické ale je, že práce nepůsobí dojmem systematické analýzy textu, ale spíše náhodného výběru několika citátů a jejich subjektivního zhodnocení. Excerptce uvedená v příloze je, vzhledem k rozsahu posuzovaných textů, velmi skromná a není zřejmé, na základě čeho byla pořízena: Je jasné, že udělat podrobný rozbor rozsáhlého textu je náročné až nemožné, ale proč autorka např. neanalyzovala systematicky vybrané části textu (např. jednu kapitolu ze začátku a jednu z konce díla)? Proč vybrala zrovna tato excerpce a na základě čeho se domnívá, že jde o reprezentativní vzorek? Je si jistá, že, třeba i ne zcela vědomě, nevynechávala pasáže, které se nehodí do její koncepce? A jakou možnost má čtenář ověřit si, že tomu tak skutečně je?

Dalším problémem je způsob hodnocení kvality překladů. Autorka říká, že základním kritériem pro ni je především to, zda je lze označit za funkční (s. 39; tento pojem ale autorka překvapivě neuvádí v kapitole 2.5 o analýze a kritice překladu, tam vyjmenovává jiná kritéria, která ale zase příliš nevyužívá v praktické části, a zavádí ho právě až v Závěru na s. 39). Z práce totiž není vždy jasné, zda je posuzována funkčnost pro dnešního čtenáře (pak samozřejmě starší překlad nemá v porovnání s novějším šanci), nebo pro čtenáře dobového. Autorka se sice několikrát zmiňuje o překladatelských normách 19. století, nevěnuje jim ale žádnou samostatnou pasáž a charakterizuje je jen velice obecně a nesoustavně (na dvou místech, s. 26 a 29, vždy jednou větou). Vzhledem k tomu, co o nich píše (*překladatelská koncepce z konce 19. století prosazovala snahu o stylistickou přesnost a překladatelskou věrnost*, s. 26), se ale nabízí otázka, proč je výchozí hypotézou analýzy, že ve starším překladu silně nespisovného románu *Zabiják* bude méně substandardních prostředků než v novějším. Znamená to, že výchozím předpokladem je, že tehdejší překladatelé byly horší než dnešní? Některé jiné výchozí hypotézy jsou naopak až banální a hodnocení z pohledu dobového recipienta odporují, např. že *starší překlad bude znít dnešnímu čtenáři archaičtěji* (s. 37). Také rozdíly mezi jazykovou normou češtiny dnešní a té z přelomu století jsou zohledňovány jen nesoustavně (např. poznámka k morfologii na s. 30), samotné hodnocení překladů ale spíše implicitně preferuje pohled dnešního čtenáře než proklamovanou dobovou

přiměřenost a věrnost originálu: *Přechodníky Guth skutečně často zachovává i v češtině. Stavba věty je tím u Gutha francouzskému originálu mnohem bližší, ale pro současného čtenáře pravděpodobně méně přirozená než verze Kárlova* (s. 32). Vůbec také není reflektována proměna vzájemného vztahu spisovné češtiny, obecné češtiny a dalších dialektů (kterou ostatně dobře ilustrují právě rozdíly mezi srovnávanými překlady). Považuje-li autorka starší překlad *Zabijáku* z hlediska převodu substandardních výrazů za méně kvalitní, protože nevyužívá prvky obecné češtiny, jak by tedy podle jejího názoru vypadal dobově funkční překlad kvalitnější? Resp. na základě čeho se autorka domnívá, že by překlad využívající obecné češtiny byl na přelomu století funkční pro všechny mluvčí českého jazyka nebo aspoň pro jejich většinu? A hodnotí autorka hojně užívání obecněčeských slov a tvarů v novějším překladu *Germinalu* také jako jeho klad, vzhledem k tomu, že podle jejích slov (s. 35) obdobné prvky v originálu nejsou obvyklé, příp. proč a znamená to, že starší překlad je v tomto ohledu horší?

Závěry, které autorka ze svého rozboru vyvozuje, jsou navíc poměrně nerozsáhlé, nesoustavné a představují spíše dílčí postřehy a dojmy než výsledky soustavné analýzy, podložené daty a ověřitelné čtenářem. Často také není plně využit potenciál získaných poznatků: např. v pasáži o syntaxi v překladu *Germinalu* je sice naznačeno zajímavé zjištění, že starší překlad provádí syntaktické změny oproti originálu (dělí dlouhá souvětí na kratší), toto tvrzení je ale dokumentováno jen odkazem na příklady citované v předchozí kapitole o obrazných pojmenováních a není nijak dále rozvedeno (např. za jakých podmínek jsou souvětí rozdělována, jaký vliv to má na celkové vyznění textu apod.). Některá tvrzení jsou pak podle mého názoru příliš kategorická a zjednodušující, např. *jednou z dalších možností by bylo v určitých kontextech užití slovesného substantiva, které je však v umělecké literatuře nevhodné* (s. 31).

Po formální a jazykové stránce je text vypracován dosti pečlivě, nevyhnuly se mu však určité formulační nedostatky. Autorka ne vždy vhodně a srozumitelně parafrázuje přečtené texty: *Interpretací zde rozumíme pochopení objektivní skutečnosti, kterou dílo zachycuje* (s. 11; román ale nezachycuje objektivní skutečnost, nýbrž fikční svět). *Jak z citované definice vyplývá, estetická funkce vzniká snahou autora, který si klade za cíl vytvořit v díle hodnoty* (ve zmiňované definici ale nejsou hodnoty, nýbrž vlastnosti nebo způsob formulace výpovědi), *které výše zmiňované představy vyvolávají. A jelikož je to právě autor, osobnost se subjektivním viděním reality, přenášené do uměleckého díla, který tyto estetické hodnoty vytváří, je na překladateli, aby je při převodu textu do cílového jazyka zachoval co možná nejpřesněji* (s. 16; není jasné, jak a proč druhá část souvětí vyplývá z první). *Vedle těchto hovorových prvků pak francouzský jazyk oplývá množstvím specifické slovní zásoby – slangovými a argotickými výrazy, dialekty apod.* (s. 25). Snaha o stručnost v teoretických pasážích vede místy k tomu, že výsledný text je formulován nejasně: *To, že ve výchozím jazyce se nevyskytuje explicitně nějaký výrazový prostředek, nemusí nutně znamenat, že text v širším slova smyslu neobsahuje některé stylistické či sémantické znaky spjaté s celkovým významem uměleckého sdělení* (s. 12). Ani analytické části se zcela nevyhnuly ne úplně šťastné formulace, např.: *Vedle citoslovcí se v Kárlově překladu hojně vyskytuje také řada příslovcí, částic či spojek, které se téměř výhradně v přímé řeči vyskytují ve svém nespisovném tvaru* (s. 27–28). Ojedinele se do práce vloudily hovorové výrazy nebo konstrukce, které nejsou příliš vhodné pro odborný text (*celkem detailní shrnutí*, s. 14; *každé dílo umělecké literatury obsahuje nějaké specifikum, co se týče buď roviny lexikální, gramatické, nebo stylistické*, s. 17; *doted' jsme zmiňovali*, s. 29), na druhou stranu by stylu práce prospěla poněkud větší lexikální variabilita (často se v těsné vzájemné blízkosti několikrát opakují některá slovesa nebo výrazy jako *překlad, teorie, text* a slova příbuzná, v celé práci se používá téměř výhradně pouze vztažné zájmeno *který* apod.). Posuzujeme-li celkovou strukturu

práce, pak je nelogicky číslována kapitola 3.2 a její podkapitoly, které by vzhledem k svému obsahu patřily o úroveň níž.

I přes uvedené výhrady však práce Pavlína Houbové splňuje požadavky kladené na bakalářské práce. Proto ji doporučuji jako podklad k obhajobě a navrhuji ji hodnotit známkou *dobře*.

V Mnichově 4. září 2012

Mgr. Alena A. Fidlerová, Ph.D.